

בדין "בריה" לברכה אחרונה

מר סבר חביב עדיף ומר סבר כרוב עדיף דזיין

לכאורה נחלקו בזה ר' יהודה ורבנן האם **חביב** עדיף או **חשוב** עדיף ממין שבעה. ואין כאן כל כך קושיא. ונראה לומר שכיון שישבו בסעודה יש מקום להחשיב את הזן יותר מאשר את החביב. שכיון שאכל את הכרוב והבשר לשם מזון ולא לתענוג ומתיקות בעלמא, לכך יש להחשיב את הכרוב יותר מן הבשר. ולפי זה פשוט שאם אוכל טעימה בעלמא ולא כמזון סברא זו לא תהא נכונה.

על המלגלג אני כועס

צריך ביאור וכי בשביל לגלול לא הוציא שנתו. בשלמא לענין חכמה וזקנה יש כאן איזו חוצפה. אך המלגלג מה חטא. ונראה לומר שהמלגלג חטא בכך שלגלג בנוכחות בר קפרא, שאף זה לא היה לו לעשות ואף זה לא היה ראוי לעשות בנוכחות בר קפרא.

מיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי

התוס' הקשו שהרי מי פירות זעה בעלמא. ותירצו שיש לחלק. עוד צריך ביאור שהנה יש לתמוה לשם מה הקדימה הגמי' מי סלק ומי ליפתא, הרי מי כולהו שלקות ככולהו שלקות. ואריכות זו למה.

ונראה לומר עפ"י מה שביארנו לגבי מי פירות, שהחילוק בין יין ושמן לשאר מי פירות אינו במרקם אלא בחשיבות המשקה. שהיין והשמן חשובים, אך מי פירות אינם חשובים דיים. ולפי זה אפשר לומר שזוהי הסיבה שהקדימה הגמי' את הדין של מי הסלק, שמי הסלק ידועים וחשובים, וכן מי הליפתא. אך מי השלקות אינם כל כך ידועים וחשובים, וקמ"ל שכיון שהדרך הוא לשלוק ירקות במים לעשות מרק ירקות הרי שהמשקה חשוב ויש לו שם בפני עצמו של מי שלקות ובה דומה לשמן ויין. **אמנם יש דרכים אחרים בראשונים לכאר את הדבר, וכך נראה לפרש את דברי התוס'.**

מיא דשיבתא

צריך ביאור מהו הנידון במיא דשיבתא, הרי על השבת עצמו מברכים בורא פרי האדמה, אם כן מדוע לא יברכו על מימיו בורא פרי האדמה. עוד צריך עיון מאי מייתי ראייה מ"שבת" שנתן טעם שאין נאסר עוד משום תרומה, הרי גם על הצד שהוא לעבורי זוהמא, משנתן טעם בקדרה שוב אינו חשוב.

נראה ששורש השאלה היא, האם שבת ניתן בכדי לשאוב או שהשבת ניתן בכדי לתת. ואם כן נפק"מ שאם ניתן בקדרה לשאוב, לא יתכן שלאחר נתינתו בקדרה בטלה חשיבותו ופשוט. ובאותה מידה יש לומר לגבי מימיו. שאם מטרתו לשאוב, אין מימיו חשובים, אך אם מטרתו ליתן טעם מימיו חשובים.

אמירת ברוך שם כבוד על ברכה לבטלה

כתבו התוס' שאם בירך על פרי ונפל מידו, ומביא פרי אחר, צריך לומר ברוך שם. וצריך להבין מהו ענין זה שאומר ברוך שם. **והנה** רוב הברכות מתייחסות לאיזה דבר מסוים, הינו שמברך את הבורא על ברייה מסוימת או על אירוע מסוים, וענין הברכה הוא, לשייך את השפע אל המקור. אמנם מצינו ברכה שאין בה ברכה על דבר מסוים והוא אמירת "ברכו" שאין בה אמירה של ברכה מסוימת, אלא לומר שהוא ברוך.

ונראה שמהות ענין ברכה לבטלה הוא, שאפילו על דברים הקיימים בבריאה, אין לברך אלא כאשר יש להם שייכות אליו, שאם לא כן מדוע לא יברך על הפרי שביד חברו, אלא צריך לברך על דבר שהוא קיבל. ובאופן שלא קיבל לבסוף ישנה בעיה

יש לעיין מהו המקור שיש להחשיב בריה לברכה אחרונה. הרי לגבי איסורים אין חשיבות לבריה של אוכל, שהאוכל חיטה אחת כברייתה אין חייבים עליה משום איסור טבל.

עוד יש לדון האם פלח של תפוז נחשב בריה או לא. שהרי הוא נפרד משאר הפלחים.

ונראה שיסוד דין בריה הוא שיש לא רק **להודות** לה, אלא לשבח את ה' על ברייתו. וכדדרשין בדף לה. קודש הילולים, שטעון ברכה לפניו ולאחריו. ולכך יש להלל את ה' על **ברייתו**. וחובת הילול לפניו ולאחריה באה על "בריה" או על כמות חשובה שאז הילול בא לא על שבח ברייתו אלא על הכמות החשובה שהגיעה לידו.

ונמצא שיש "הרגש" שונה בברכה על בריה לבין ברכה על כמות גדולה חתוכה. שבבריה משבחים את ה' על ברייתו ובכמות משבחים ומהללים על מתנתו.

ולפי זה מי שאוכל עוף כברייתו, אין בו חיוב ברכה משום שדין בריה הוא בדברים שנאמר בהם הילול ושבח.

ולפי זה פלח של תפוז ודאי אינו נחשב בריה. שלא כך נברא התפוז. ויש לעיין בפלח של רימון. אמנם בירושלמי מבואר שפרידה של רמון מברכים עליה, ויתכן לומר שברימון כאשר נפתח הרי הוא נברא חלוק, אך התפוז נברא מאוחד אלא שצריך להפרידו. וצ"ע.

בביאור שעורי הזית גדול, בינוני וקטן

יש לעיין מהו הטעם שאכן מספיק כזית בינוני. ומדוע סבר מאן דאמר בריה שצריך כזית גדול. עוד צריך ביאור מדוע האריכה הגמי' בכינויו שנקרא אגורי, וסמרוסי, ואברוטי. מה אכפת לנו כל השמות הללו.

ונראה לומר דהנה בכל השיעורים של כותבת וכביצה וכדו' יש לחקור האם השיעור הוא שיעור נפח מסוים, ובמקרה מצינו דבר הקרוב לזה והוא כזית כביצה וככותבת וכיו"ב. או אדרבה כיון שזית הוא חשוב וביצה חשובה, לכן נמדדו בהם השיעורים.

והנה בגמי' בסוכה ז. מבואר שארץ ישראל חשובה שמודדים בה את השיעורים. ולכאורה אם השיעורים הם עומדים בפני עצמם אם כן אין זו חשיבות של ארץ ישראל. אלא במקרה פירותיה של ארץ ישראל יצאו כמו השיעורים הנצרכים. אך אם נאמר שהשיעורים נמדדים לפי פירות ארץ ישראל שכיון שפירותיה חשובים, ממילא נמדדים בה. אם כן מיושב היטב שיש כאן חשיבות של ארץ ישראל.

ואם כן בתחילה היה סבור המקשן שצריך זית גדול, שהוא הזית החשוב **לאכילה** וכיון שבשיעורי אכילה עסקין נקטינן את הזית הגדול שחשוב לאכילה, שיש בו הרבה בשר של זית.

והשיב לו שאין הולכים לפי הזית הזה, אלא לפי הזית הבינוני, הינו לא הזית הקטן שהוא רק לסחיטה, ולא הזית הגדול שעיקרו לאכילה, אלא הבינוני. ולפי זה מובן שנקרא זית אגורי, הינו שיש בו שמן בכמות חשובה. ולכך מכנהו זית אגורי, להודיע שחשיבותו הוא לא משום אכילתו אלא משום שמנו. שהזית הקטן אין בו שמן מרובה. ולכך אין בו את הדין הזה של זית.

ולפי זה מובן מהו ענין זה שמכנים אותו **אברוטי סמרוסי** לומר שמינים אלו אינם מינים שהם רק לשמן כמו אגורי, אלא גם לאכילה. ולכך אפשר למדוד בהם את חשיבות הזית.

ולגופו של ענין החזון איש בקונטרס השיעורים, כתב שהסיבה שחז"ל מדדו בכזיתים הוא בכדי שבכל דור ודור יוכלו לדעת את השיעור. ומשמע מדבריו שהמדידה של זיתים איננה סימן אלא סיבה.

בברכה. ולכך צריך להפוך את הברכה לברכה כללית, שמברך את השם על כל דבר.

תיקון הברכה על ידי אמירת ברוך אתה ה' למדני חוקיך

וזוהו ענין ברוך שם כבוד מלכותו, שנעשה כאומר יהי שם ה' מבורך מצד עצמו ולא כמתייחס לדבר מסוים.

לבטלה. אך במקום שהברכה לא תהא לבטלה, יתכן מאוד שאסור לומר כן. שכיון שיש משמעות לברכה, אין לעוקרה על ידי אמירת למדני חוקיך.

ולפי זה מי שהגיע לאמירת ברוך אתה ה' והתכוון לסיים המחזיר שכינתו לציון בראש חודש – ונזכר שלא אמר יעלה ויבוא, אין לו לסיים למדני חוקיך, משום שאין נכון לעקור את הברכה, אלא יגמור את הברכה כפי שהתחיל, ויחזור לעבודה. ואין זה ברכה לבטלה.

מובא בשלחן ארוך שמי שטעה בברכה והתחיל לומר ברוך אתה ה'; יסיים למדני חוקיך ואין צריך לומר בשכמל"ו.

ויש לעיין האם מותר לאדם לומר למדני חוקיך כשחוזר בו ואינו רוצה לאכול. למשל אם בירך ברכה ראשונה, והחליט באמצע הברכה שאינו רוצה לאכול. האם יכול לסיים למדני חוקיך ולא לאכול. או שמא אין זה אלא בדיעבד.

ונראה מסברא שאין לעשות כן. שהנה אם הברכה לבטלה אזי אף שהתכוון לברך על העץ והאדמה, אך כיון שלא עלה בידו, יש לפחות לתקן את הברכה שלא יהיה משתמע הוצאת שם ה'

דף ל"ט:

ביסוד המחלוקת אם פתיתין עדיף או שלם

לשון כמו הדעה הראשונה. ולמה הוסיף לשון של מצוה מן המובחר.

מובא בהמשך הגמ' שהכל מודים בפסח שמכניס פרוסה בתוך השלמה לכאורה אין זה שייך למחלוקתם כלל, שהרי כשלוקח את שניהם אין כאן העדפה לא של השלם ולא של החשוב. ומשמע שהיה מקום לחלוק בזה, ואעפ"כ מודים. והרי אם עושה את שניהם בבת אחת מה שייך לומר מודים.

בשבת חייב אדם לכצוץ – לכאורה אין זה שייך לסוגיא כלל, שהרי אם אין לו לחם משנה מביא שתי פרוסות של לחם. ואם כן מה זה שייך למחלוקתם אם מברך על השלמה או על הפרוסה.

בפשטות נחלקו האם פתיתים גדולים עדיפים או שלמים. וקשה אם כן לקמן שאמרו שהיה מניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע. מדוע? הרי הככר השלמה ודאי טובה, והפרוסה קטנה. ומהו הענין ליתן את הפרוסה בתוך השלמה. והרי מוכח שהפרוסה יותר קטנה מן השלמה.

עוד צריך ביאור למה שינה הלשון שבתחילה כתוב הביאו לפניהם פתיתין ושלמים ולאחר מכן נאמר פרוסה. וכן למה נקט הלשון הביאו לפניהם היה צריך לומר היו לפניו פתיתים ושלמים. עוד צ"ב שר' יוחנן אמר שלמה מצוה מן המובחר. היה לו לומר מברך על השלמה ופוסר את הפתיתים באותה מטבע

ביאור הענין

כו"ע מודו שיש מעלת שלמה. וזהו פשר דברי הגמ' שבפסח כו"ע מודים, ויתיישב מה שהקשינו.

ולפי זה מובן הלשון הביאו לפניהם, ללמדנו שזהו הענין כאן לחם אישי או לחם של כל הסועדים.

ולפי זה מובן שפרוסה של חטין ושלמה של שעורים ואין כוונתו לאכול מן השעורים, אם כן ודאי יברך על החיטים, כיון שהלחם של השעורים אינו נוגע לו.

ביאור ענין בצל קטן שלם או חצי בצל גדול לס"ד

ומה שנחלקו האם עדיף חצי בצל גדול או בצל קטן שלם, פירש רש"י שנחלקו באותה מחלוקת של פרוסה של חטין ושלמה מן השעורים. ונחלקו האם עדיף שלם למצוה שלא שימש לשום דבר, משום שמברכים על התרומה, או שמא עדיף פרוסה שהיא יותר שימושית. ודחתה הגמ' שמעלת השלם היא משום המתקיים ולא שיש חשיבות בפרי שלם.

מעלת "שלם" בפירות

את מעלת השלם. ורק בתרומה שאינו שבח לקב"ה על ברייתו אלא מצות נתינה לכהן אין מעלה לבצל שלם, אך בברכות הנהיג ודאי יש ענין בשלם מצד שהוא כברייתו.

ירא שמים יוצא ידי שניהם

שונים של מאכלים. ולכך אפילו בדבר פעוט של מעלה ברכה, שאינו מעכב ואינו חמור, היה מנסה לקיים את כל הדעות מרוב אהבתו.

והנה נראה שמעלת "שלם" בלחם. הוא משום שלא חתכו ממנו ולא השתמשו בו לשום דבר, והוא יותר חשוב בעיני האנשים מדבר שכבר חתכו ממנו ואף שאינו עומד לאדם אחד, אלא לכל הסועדים ואינו לחם אישי. ומאידך יש מעלה בפרוסה שהוא לחם אישי שלו, ואין לאחרים עמו. שהרי כשמברך על השלם אין כוונתו לאכול לחם שלם. ומברך גם על דבר שאינו מיועד לו. וזהו פשר מחלוקתם.

ולפי זה מובן שבשבת יש לברך על לחם כללי של כל המסובים בכדי לברך על דבר המיועד לכולם כסעודה אחת משותפת. **ובפסח יש ענין** לברך על פרוסה, משום שבפסח הפרוסה עצמה מיועדת לכולם שכולם צריכים לאכול מן הפרוסה. ונמצא שהפרוסה בפסח נחשבת כמו שלמה במה שכולם אוכלים ממנה, ואינה לחם אישי. וממילא כו"ע מודו שחוזרת מעלת השלם, שעד כמה שגם הפרוסה היא לחם כללי, אין ענין לברך על הפרוסה עוד. ומה שמברך על השלמה הוא משום שבזה

עד כה דובר על ענין שלם בלחם, ויש לדון במעלת שלם בברכת הפירות. ונראה לומר שכל מה שדנו עליו הוא דוקא בלחם שאינו כברייתו, אך המברך על פרי שהוא ממש כברייתו, לכו"ע יש בו

יש לעיין מה זה שייך ליראת שמים. הרי אין כאן שאלה של איסור והיתר, אלא רק שאלה של הידור. **ונראה שהמושג ירא שמים** איננו פחד וחרדה, אלא שהוא רואה את השמים וידוע ש"יראה" הוא לשון "ראייה". והנה כשם שאנשי הארץ, אוכלים מינים שונים של עוף ושל ירקות, ואינם מסתפקים במין אחד, אף שיש בו את כל אבות המזון הדרושים להם. ירא שמים **הינו מי שחי את המציאות** הרוחנית ברמה של ראייה, הרי שהוא חפץ לקיים את כל אופני הדין ואת כל מעלותיו כמו מינים